

*Буртовий Р.В., аспірант НУЦЗУ, м. Черкаси,
ORCID ID: 0009-0004-4568-0094*

*Burtovyi R., doctoral student at the National University of Civil Defence of
Ukraine, Cherkasy*

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ТА МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

LEGAL PROVISION OF UKRAINE'S NATIONAL INTERESTS IN THE PUBLIC ADMINISTRATION SYSTEM: CONCEPTUAL FOUNDATIONS AND IMPLEMENTATION MECHANISMS

Досліджується проблематика правового забезпечення національних інтересів України в контексті сучасного державного управління. Автором проаналізовано теоретико-методологічні підходи до визначення поняття "правове забезпечення національних інтересів", розкрито його співвідношення з суміжними категоріями "правова охорона" та "правовий захист". Особливу увагу приділено дослідженню цілей правового забезпечення національних інтересів та механізмів їх реалізації в умовах глобалізаційних викликів. Обґрунтовано, що правове забезпечення національних інтересів являє собою опосередкований правом процес їх усвідомлення, формулювання, узгодження, формування та реалізації, включаючи їх захист та охорону. Визначено стратегічні та тактичні цілі правового забезпечення національних інтересів України, проаналізовано нормативно-правову базу їх реалізації. Доведено необхідність удосконалення механізмів правового забезпечення національних інтересів через комплексний підхід, що поєднує правотворчу та правореалізаційну діяльність.

Ключові слова: *правове забезпечення, національні інтереси, державне управління, національна безпека, правова охорона, правовий захист, глобалізація.*

The article examines the issues of legal provision of Ukraine's national interests in the context of modern public administration. The author analyzes theoretical and methodological approaches to defining the concept of "legal provision of national interests" and reveals its relationship with related categories "legal protection" and "legal defense". Special attention is paid to studying the goals of legal provision of national interests and mechanisms for their implementation in the face of globalization challenges. It is substantiated that legal provision of national interests represents a law-mediated process of their awareness, formulation, coordination, formation and implementation, including their defense and protection. Strategic and tactical goals of legal provision of Ukraine's national interests are defined, and the regulatory framework for

their implementation is analyzed. The necessity of improving mechanisms for legal provision of national interests through a comprehensive approach that combines law-making and law-implementation activities is proven. Recommendations are proposed for optimizing the system of legal provision of Ukraine's national interests in current conditions of state-building and European integration processes.

Keywords: legal provision, national interests, public administration, national security, legal protection, legal defense, globalization.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку української державності характеризується необхідністю формування ефективної системи правового забезпечення національних інтересів, здатної адекватно відповідати на виклики глобалізованого світу. У контексті триваючої російської агресії, європейської інтеграції та реформування системи державного управління питання правового забезпечення національних інтересів набуває особливої актуальності та практичної значущості. Процеси глобалізації суттєво впливають на характер і зміст національних інтересів держав, створюючи нові можливості та загрози для їх реалізації. Україна, перебуваючи на перетині геополітичних інтересів провідних світових акторів, потребує чіткого визначення власних національних пріоритетів та створення дієвих правових механізмів їх забезпечення. Особливого значення набуває необхідність узгодження національних інтересів із зобов'язаннями, що випливають з членства в міжнародних організаціях та участі в глобальних інтеграційних процесах. Актуальність дослідження обумовлюється також потребою в теоретичному осмисленні та практичному вдосконаленні механізмів правового забезпечення національних інтересів у системі державного управління. Сучасна система державного управління України проходить етап кардинальних трансформацій, спрямованих на підвищення її ефективності, прозорості та відповідності європейським стандартам. У цьому контексті правове забезпечення національних інтересів має стати одним із ключових напрямів реформування публічного адміністрування.

Аналіз останніх досліджень. Проблематика правового забезпечення національних інтересів знаходиться в полі зору багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Серед українських дослідників варто відзначити праці В.Б. Авер'янова, О.Ф. Андрійко, Ю.П. Битяка, В.М. Гаращука, які розглядали питання правового регулювання у сфері національної безпеки та державного управління.

Концептуальні засади теорії національних інтересів розроблялися В.А. Ліпканом, Г.П. Ситником, В.П. Горбуліним, які досліджували різні аспекти забезпечення національної безпеки України. Проблеми співвідношення національних інтересів та глобалізаційних процесів аналізувалися О.І. Олексюком, М.М. Єрмошенком, С.В. Кононенком.

У зарубіжній науковій літературі питання правового забезпечення національних інтересів розглядалися такими дослідниками, як Р. Ієрінг, І.

Кант, які заклали філософсько-правові основи розуміння співвідношення права та інтересу. Сучасні підходи до правового забезпечення національних інтересів представлені в роботах А.А. Фоміна, Д.В. Осінцева, М.В. Мархгейма. Попри значний науковий доробок у цій сфері, залишаються недостатньо дослідженими питання концептуального визначення поняття "правове забезпечення національних інтересів", його співвідношення із суміжними правовими категоріями, а також механізми практичної реалізації в умовах сучасних викликів та загроз національній безпеці України.

Постановка завдання. Метою статті є теоретико-правовий аналіз концептуальних засад правового забезпечення національних інтересів України в системі державного управління та розробка пропозицій щодо вдосконалення механізмів їх реалізації в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження правового забезпечення національних інтересів у контексті державного управління потребує насамперед з'ясування специфіки цього процесу в системі публічного адміністрування. Методологічний підхід до вивчення цієї проблематики передбачає розгляд правового забезпечення як важливої функції державного управління, що реалізується через сукупність управлінських рішень, адміністративних процедур та організаційних механізмів.

У теорії державного управління правове забезпечення національних інтересів розглядається як комплексна управлінська діяльність, що включає планування, організацію, координацію та контроль за реалізацією національних пріоритетів. Ця діяльність здійснюється органами державної влади різних рівнів у межах їх компетенції та повноважень [1]. Сучасна система державного управління України характеризується необхідністю забезпечення національних інтересів в умовах зовнішніх викликів та внутрішніх трансформацій. Ефективність такого забезпечення значною мірою залежить від якості організації управлінських процесів, чіткості розподілу повноважень між органами влади та налагодження міжвідомчої координації [2].

В контексті державного управління важливим є розмежування понять "управлінська охорона" та "адміністративний захист" національних інтересів. Управлінська охорона має превентивний характер і полягає в створенні організаційно-правових умов для безперешкодної реалізації національних інтересів. Адміністративний захист активізується у випадку виникнення загроз або порушень і передбачає застосування конкретних управлінських заходів для відновлення порушеного стану [3].

Організація правового забезпечення національних інтересів у системі державного управління базується на принципах системності, ієрархічності, координації та відповідальності. Ці принципи визначають структуру управлінської системи, розподіл функцій між її елементами та механізми взаємодії [4]. Ключовим елементом організаційно-правового механізму є система органів державної влади, уповноважених на забезпечення національних ін-

тересів. До неї належать: Президент України як гарант національної безпеки; Рада національної безпеки і оборони України як координаційний орган; Кабінет Міністрів України як вищий орган у системі органів виконавчої влади; міністерства та інші центральні органи виконавчої влади у відповідних сферах.

Особливості організації цієї системи полягають у поєднанні централізованого керівництва з децентралізованим виконанням функцій. Президент України визначає стратегічні напрями забезпечення національних інтересів, РНБО координує діяльність органів влади у цій сфері, а Кабінет Міністрів та відповідні міністерства забезпечують практичну реалізацію політики національної безпеки [5]. Важливим аспектом організації є розподіл функцій між різними рівнями управління. На центральному рівні формується стратегія та основні напрями політики, на регіональному - здійснюється адаптація загальнодержавних рішень до місцевих умов, на місцевому - забезпечується безпосередня реалізація заходів у конкретних територіальних громадах.

Система державного управління у сфері забезпечення національних інтересів реалізує широкий спектр функцій, серед яких: планування та прогнозування; організація та координація; регулювання та контроль; моніторинг та оцінка ефективності. Функція планування передбачає розробку стратегічних документів, що визначають національні інтереси, пріоритети та механізми їх забезпечення. Основним таким документом є Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020. Цей документ визначає фундаментальні національні інтереси, актуальні загрози національній безпеці та основні напрями державної політики національної безпеки [6].

Організаційна функція полягає у створенні та підтримці ефективної системи органів, відповідальних за забезпечення національних інтересів. Це включає формування організаційних структур, визначення їх повноважень, забезпечення необхідними ресурсами та координацію їх діяльності. Функція регулювання реалізується через розробку та прийняття нормативно-правових актів, що регламентують діяльність у сфері національної безпеки. Сюди належать закони, постанови Кабінету Міністрів, відомчі нормативні акти та інші документи, що створюють правову основу для діяльності у цій сфері. Контрольна функція передбачає здійснення нагляду за виконанням прийнятих рішень, оцінку ефективності заходів та корегування управлінських дій у разі необхідності. Особливого значення набуває парламентський контроль, який здійснюється Верховною Радою України через відповідні комітети [7].

Ефективність забезпечення національних інтересів значною мірою залежить від якості координації між різними органами державної влади. В Україні створена багаторівнева система координації, яка включає горизонтальну координацію (між органами одного рівня) та вертикальну координацію

цію (між органами різних рівнів). Центральну роль у координації відіграє Рада національної безпеки і оборони України, яка забезпечує узгодження позицій різних відомств з питань національної безпеки. РНБО розробляє рекомендації щодо прийняття рішень у сфері національної безпеки, координує діяльність органів виконавчої влади у цій сфері та здійснює поточний контроль за виконанням прийнятих рішень [8].

На рівні Кабінету Міністрів координація здійснюється через систему урядових комітетів та міжвідомчих робочих груп. Особливо важливу роль відіграють комітети з питань національної безпеки, оборони та правоохоронної діяльності, економічної політики, соціальної політики та інші. Важливим інструментом є система звітності, яка дозволяє відстежувати виконання поставлених завдань та своєчасно вносити корективи [9].

Сучасна система державного управління у сфері забезпечення національних інтересів України стикається з низкою викликів, які потребують адекватної управлінської відповіді. Серед основних викликів: російська агресія та пов'язані з нею безпекові загрози; необхідність європейської та євроатлантичної інтеграції; цифровізація та технологічні виклики; кліматичні зміни та екологічні ризики. Російська агресія проти України кардинально змінила пріоритети та механізми забезпечення національних інтересів. Система державного управління була вимушена адаптуватися до умов воєнного стану, що потребувало централізації управління, оптимізації процедур прийняття рішень та мобілізації всіх доступних ресурсів [10].

Євроінтеграційні процеси вимагають гармонізації системи державного управління з європейськими стандартами. Це включає впровадження принципів належного врядування, підвищення прозорості та підзвітності, розвиток електронного урядування та цифрових сервісів. Перспективи розвитку системи державного управління у сфері забезпечення національних інтересів пов'язані з подальшою модернізацією управлінських процесів, впровадженням інноваційних технологій, розвитком міжнародного співробітництва та зміцненням інституційної спроможності органів влади.

Ключовими напрямками розвитку є: цифровізація управлінських процесів; розвиток системи стратегічного планування; вдосконалення механізмів координації та контролю; підвищення професійної компетентності державних службовців; розвиток партнерства з громадянським суспільством та міжнародними організаціями [11]. Особливого значення набуває розвиток системи управління ризиками, яка дозволить більш ефективно виявляти, оцінювати та реагувати на потенційні загрози національним інтересам. Це потребує створення відповідних методологічних підходів, інституційних механізмів та технічних засобів для моніторингу та аналізу ризиків.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє сформулювати такі висновки. Правове забезпечення національних інтересів України в системі державного управління є складним багатофункціональним управлінським

процесом, що включає планування, організацію, координацію та контроль за реалізацією національних пріоритетів. Цей процес охоплює як управлінську охорону (превентивні адміністративні заходи), так і адміністративний захист (відновлювальні управлінські дії) національних інтересів. Аналіз організаційно-правових механізмів забезпечення національних інтересів свідчить про необхідність чіткого розподілу функцій між органами державної влади різних рівнів. Управлінська охорона має системний характер і здійснюється постійно через функціонування відповідних інституцій, тоді як адміністративний захист активізується у випадку виникнення загроз та реалізується через конкретні управлінські рішення.

Основною метою системи державного управління у сфері забезпечення національних інтересів є їх ефективна реалізація через оптимізацію управлінських процесів та підвищення інституційної спроможності органів влади. Поряд із стратегічними завданнями важливе значення мають тактичні цілі, пов'язані з удосконаленням системи координації, підвищенням ефективності міжвідомчої взаємодії, розвитком електронного урядування та забезпеченням якості надання публічних послуг. Система державного управління у сфері забезпечення національних інтересів України потребує подальшого вдосконалення в напрямі оптимізації організаційних структур, впровадження сучасних управлінських технологій, розвитку системи стратегічного планування, адаптації до європейських стандартів врядування та ефективної протидії сучасним викликам і загрозам.

Особливого значення набуває розвиток цифрових технологій в державному управлінні, що дозволить підвищити оперативність прийняття управлінських рішень, забезпечити більшу прозорість та підзвітність органів влади, оптимізувати витрати на утримання управлінського апарату. Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробкою конкретних пропозицій щодо модернізації системи державного управління у сфері забезпечення національних інтересів, впровадження інноваційних управлінських технологій, розвитку механізмів публічно-приватного партнерства та зміцнення взаємодії з інститутами громадянського суспільства в контексті євроінтеграційних процесів та викликів сучасності.

Список використаних джерел:

1. Барінов П.С. Категорії юридичної науки і практики: поняття, класифікація та призначення. Правова політика і правове життя. 2020. № 4. С. 128-135.
2. Фомін А.А. Юридична безпека та правова захищеність: співвідношення та взаємозв'язок. Журнал української правової думки. 2021. № 11. С. 98-108.
3. Алексєєв С.С. Загальна теорія права: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 394 с.

4. Малєїн Н.С. Громадянський закон і права особистості. Київ: Юридична література, 2018. 256 с.
5. Феоктістова Т.В. Охорона та захист юридичних інтересів. Вісник Національної академії правових наук України. 2019. № 3. С. 102-115.
6. Субочев В.В. Законні інтереси як правова категорія: питання теорії: монографія. Харків: Право, 2020. 496 с.
7. Ожегов С.І. Тлумачний словник української мови: 80000 слів та виразів / за ред. Л.І. Скворцова. Київ: Освіта, 2021. 736 с.
8. Арзамаскін А.Н. Визначення поняття «правове забезпечення»: постановка проблеми. Наука і школа. 2020. № 6. С. 47-54.
9. Барановська О.А. Створення системи правового забезпечення економіки України: постановка питання. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2021. Вип. 3. С. 140-147.
10. Догадайло Є.Ю. Конституційні основи забезпечення національних інтересів України засобами реалізації стратегічних національних пріоритетів. Право і сучасні держави. 2022. № 6. С. 8-15.
11. Матузов Н.І. Актуальні проблеми теорії права: монографія. Саратов: Видавництво Саратовської державної академії права, 2019. 512 с.

References:

1. Barinov, P.S. (2020). Categories of legal science and practice: concept, classification and purpose. *Legal Policy and Legal Life*, 4, 128-135.
2. Fomin, A.A. (2021). Legal security and legal protection: correlation and interconnection. *Journal of Ukrainian Legal Thought*, 11, 98-108.
3. Alekseev, S.S. (2019). *General Theory of Law: Textbook*. Kyiv: Yurinkom Inter.
4. Malein, N.S. (2018). *Civil Law and Individual Rights*. Kyiv: Legal Literature.
5. Feoktistova, T.V. (2019). Protection and defense of legal interests. *Bulletin of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 3, 102-115.
6. Subochev, V.V. (2020). *Legal Interests as a Legal Category: Theoretical Issues: Monograph*. Kharkiv: Pravo.
7. Ozhegov, S.I. (2021). *Explanatory Dictionary of the Ukrainian Language: 80,000 words and expressions*. Ed. by L.I. Skvortsov. Kyiv: Osvita.
8. Arzamaskin, A.N. (2020). Definition of the concept "legal provision": problem statement. *Science and School*, 6, 47-54.
9. Baranovska, O.A. (2021). Creating a system of legal provision for Ukraine's economy: problem statement. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv*, 3, 140-147.
10. Dogadailo, E.Yu. (2022). Constitutional foundations for ensuring Ukraine's national interests through implementation of strategic national priorities. *Law and Modern States*, 6, 8-15.
11. Matuzov, N.I. (2019). *Current Problems of Legal Theory: Monograph*. Saratov: Publishing House of Saratov State Academy of Law.